

En kommentar fra *Kritisk Debat*

Udfordring af den liberale verdensorden?

Skrevet af: **Jan Helbak** | Offentliggjort: 14. november 2016

Dagen efter valget af Donald Trump som USA's ny præsident skrev Financial Times på lederplads: At valget var en udfordring af den liberale verdensorden og en trussel mod vestens demokratiske model.

Det forholder sig lige omvendt.

Den neoliberale nedslidning af den liberale verdensorden gennem de sidste tredive år har skabt en Donald Trump i USA og lignende karakterer i det meste af den vestlige verden. De vil bidrage til at accelerere nedslidningsprocessen. Men de har ikke skabt den.

Når "Make America Great Again" har vakt så stor en genklang i brede dele af den amerikanske befolkning og ikke kun blandt kortuddannede, hvide arbejdere, som det ellers har lydt igen og igen, bundet det i ét bestemt forhold, der har været kendt op gennem historien: Man kan som undersåtter tåle ulighed, elendige leveforhold og så videre, hvis troen på, at man bebor det land og er med i den nation, der er enestående og overlegen, styrer samfundslivet. Hvor i USA's tilfælde selv den usleste amerikaner tæller mere end alle andre udenfor nationen. Og hvor alle - i et eller andet omfang - kan dele den samme drøm om, at man faktisk er sin egen lykkes smed.

Det amerikanske verdensorkester eksisterer ikke mere. USA's indflydelse, vilje og magt til at sanktionere alle, der forbryder sig mod landets interesser overalt på kloden skrumper - symboliseret ved Obamas otte år ved magten. Og både amerikanerne og alle andre ser det hver dag. Eksempelvis kunne Erdogan midt under den amerikanske valgkamp gennemføre sit parlamentariske statskup i Tyrkiet, tilnærme sig Rusland og England og begynde at intervenere i Syrien og Irak efter forgodtbefindende. Præsident Duterte i Philippinerne har kunnet håne præsident Obama og tilnærme sig Kina uden de store konsekvenser. Japan og Indien indgår en atomaftale udenom USA. Israels ledere har længe gjort, hvad der passer dem. Kina undergraver bevidst frihandelsaftalerne i Stillehavsregionen, og de europæiske lande støtter disse hensigter ved at koble sig på Kinas alternativer. Herhjemme taler man i fuldt alvor om at tilsidesætte internationale konventioner, fordi det lige passer i de højreorienteredes kram. Samme holdning går igen ned gennem Europa.

Hovedfortællingen om, at vi stadig deler værdier, står vagt om demokratiet, og at vesten repræsenterer en række universelle værdier, modsiges hver eneste dag, selv om de herskende klasser, det intellektuelle establishment og de store internationale institutioner som IMF, OECD, WTO og FN gør alt for at opretholde illusionen.

Det verdensbillede, som kun har kunnet opretholdes gennem dæmonisering af Putin og Kina med koldkrigs-lignende overtoner, er også det billede, som i årtier har kunnet få USA til at hænge sammen på trods af enorme modsætninger, galopperende ulighed, korrupsion og et politisk system, der sætter en effektiv stopper på enhver udfordring af det politiske establishment. Men et verdensbillede, der kun kan holdes i live ved at dæmonisere andre, fordi den positive fortælling ikke længere findes, vil på et tidspunkt ikke længere kunne fastholde fortryllesen, og så bliver de nævnte misforhold uudholdelige. I USA er det i valget blevet oversat til: Eliten har stjålet vores styrke og solgt ud af vores værdier og fremtid blot for at berige sig selv her og nu. Forræderi!

Denne udbredte dystopi har Trump fanget og før ham Bernie Sanders. Begge har de formået at formulere den folkelige frustration over tingenes elendige tilstand, som forgangne tiders

ekseptionalisme hidtil har overskygget.

En kort overgang så det ud til, at de herskende klasser og den politiske elite i USA med Obama i spidsen i modsætning til Europa hurtigt kunne overvinde krisen i 2008 og således bekræfte forestillingen om nationens ganske særlige karakter og placering i verdenshistorien. Men det er ikke gået sådan, selv om der ikke har været sparet på den propagandamæssige indsats for at fastholde det billede, som har været Hillary Clintons hovedhistorie hele vejen gennem primærvalget og præsidentvalget.

Først Sanders og siden Trump har gennemhullet det billede. Begge er de hånligt blevet udråbt som repræsentanter for den nye "postfaktuelle, politiske tendens" og den patetiske flugt fra den "faktiske virkelighed". Men på trods af sandhedsproducenternes massive angreb, har Trumps mange halve sandheder og overdrivelser vist sig at have resonansbund. Ikke kun fordi han sagde dét, som mange amerikanere fra arbejderklassen og den lavere middelklasse gerne ville høre (eller vidste), men fordi kernen i det, han sagde, var faktisk korrekt.

Når Trump buldrer mod tabet af amerikanske arbejdspladser, siger han det, som millioner af amerikanere oplever hver dag. Når Clinton undskylder det med, at årsagen er den teknologiske udvikling og ikke, at den amerikanske storkapital outsourcer arbejdspladser og udnytter frihandelsaftalerne til det yderste, så har hun ikke ret. Data fra det amerikanske arbejdsministerium dokumenterer, at antallet af nye og innovative virksomheder er stærkt faldende, og at nye virksomheder hurtigt opkøbes af de store virksomheder, og at de potentielle arbejdspladser forsvinder. Det er jo præcis det, folk kan se rent fysisk. Den geografiske mobiltet er gået markant tilbage, fordi folk er fanget i gæld og kun kan sælge boligen med tab. Kun få omskoles til nye jobs, væksten i nye arbejdspladser er moderat, og den foregår primært indenfor serviceområdet. I dag menes mere end 100 millioner amerikanere at være "working poor", fordi lønnen er så lav, at de må have flere jobs for at forsørge familien.

Erhvervsfrekvensen hænger nede på 62% og dækker over, at millioner af amerikanere lever et liv uden arbejde - under den økonomiske videnskabs radar. (For en uddybning: [KLIK HER](#)).

Den tidligere forbundsbankdirektørs "helikopterpenge" har heller ikke sat gang i væksten. De er gået til at redde bankerne, skrue aktiekurserne op og så videre. De har trods deres enorme omfang ikke skabt nye investeringer derude, hvor det amerikanske folk lever. Jo - de har skabt flere nye lavtlønnede jobs, som man ikke kan leve af, og de har skabt flere nye jobs i den høje ende. Men der er ikke kommet flere faglærte jobs eller jobs for lønmodtagere med mellemlang uddannelse. Til gengæld sidder både de og mange af de højtuddannede tilbage med en enorm studiegæld, der øger kampen om de elendige jobs, som skabes hver måned. Så når jobskabelsen statistisk fremstilles som tegn på, at USA som et af de få vestlige lande er på vej ud af krisen, opleves det helt anderledes i hverdagen.

Hillary Clinton har hele valgkampen klæbet til den statistiske og teknokratiske post-faktualisme, der hidtil har fremstået som uantastelig i modsætning til populisternes notorisk postfaktuelle sludder, løgne og overdrivelser. Og det har Trump benyttet sig af. Han er ikke blevet stueren, men har fortsat med at opføre sig som en politisk nonkombattant samtidig med, at han som en rigtig populist har stjålet med arme og ben fra de mange forskellige retninger indenfor mainstreampolitikken og mainstreamøkonomien. Flere af hans økonomiske programpunkter er taget fra Paul Krugmans og Joseph Stiglitzs efterspørgselsparadigme. Han har skarpt kritiseret austeritetspolitikken, pengepolitikken og frihandelspolitikken. Nu skal der målrettet finanspolitik til, som hans økonomiske rådgiver udtrykker det. Han har bevidst brugt billeder fra 30'ernes New Deal-politik, og så har han på værdipolitikens område vendt vrangen ud på de socialkonservatives racisme, fremmedfrygt og evige råb om lov og orden og respekt for værdierne på en sådan måde, at de politisk korrekte i

realiteten kun har kunnet angribe ham på formen - hans vulgaritet og vilde overdrivelser - og samtidig fremstille deres egen tilsvining (Clintons udtryk: Deplorable (jammerlige)) af Trumps vælgere som udtryk for forsvaret af de sande *human values* og respekt for rationaliteten.

Hvad Hillary Clinton og hendes støtter verden over har overset - eller ikke ville indse - er, at jobskabelse scorede højest i alle meningsmålinger, og at terrorisme og migration først kom ind på anden og tredjepladsen mere end 18 % under topscoren. Hvad de også har overset i de orkestrerede besværgelser mod de primitive "lavt uddannede" hvide arbejdere og "rednecks" er, at Trumps støtte først og fremmest er hentet hos ganske almindelige, faglærte arbejdere og pressede middelklassevælgere, hvis liv er reduceret til én lang improvisation for at få tilværelsen til at hænge sammen. Størsteparten af de uuddannede amerikanske arbejdere (fortrinsvis latinoer og sorte) i dårlige og usikre jobs støttede faktisk Hilary Clinton. Derfor giver det selvfølgelig bagslag at stemple en så stor del af det amerikanske samfund som 'white trash', når nu man i arbejderklassen og middelklassen kæmper så hårdt for at lægge afstand til lige netop kategorien 'white trash'.

Omvendt er Trumps slogan om "Make America Great Again" gået lige ind i de inderste ønsker og forhåbninger hos brede dele af det amerikanske vælgerkorps. Formuleringen rummer et håb om arbejde og værdighed og ikke mindst et ønske om, at omverdenen igen skal vise USA respekt og anerkende nationens enestående, historiske status i en turbulent og usikker verden, hvor alle nationer og herskende klasser har egennytten som ledetråd for alle aftaler og al ageren på den globale arena. Det er ikke, som kolporteret i verdenspressen, globaliseringen helt generelt, der er problemet, og som vækker så stor en modstand. For den globalisering findes ikke. Det gør derimod en ganske bestemt globalisering, hvor frihandelsaftaler, finansielle transaktioner, evig flytning af arbejdspladser, gældsofhobning, nedbrydning af lokalsamfund, ødelæggelse af enorme naturværdier og konstante, militære rivaliseringer. Og denne konkrete form for globalisering har revet det materielle grundlag væk under velfærdsstaterne og samtidig pålagt nationalstaterne så meget oprydningssarbejde, at de politiske ledere og systemer i realiteten har prisgivet deres egne borgere for at få den nationale købmandsbutik til at køre videre.

Trump afviger ikke fra denne hovedstrøm. På sin egen brutale facon taler han ind i en global tilstand, hvor enhver sørger for sig selv, og hvor man eksporterer problemerne til de svagere nationer. Det sker i Europa lige for næsen af os. Det præger hele den danske politiske debat. Det sker i Asien, og det, Trump siger, er, at han vil satse på, at USA med sin styrke går enegang - "America First", og at han vil indgå en hvilken som helst aftale med hvem som helst, der tjener dette formål. Betyder det opsigelse af indgåede frihandelsaftaler som NAFTA og TTP, reduktion i støtten til NATO, reduktion i støtten til FN og så videre, så er det sådan, det må være. Men hvad sagde Tyskland og Frankrigs ledere efter Brexit: Nu må vi igen tage det militære samarbejde i EU op til fornyet diskussion - EU skal kunne gå hele vejen alene. Hvad er det for forslag til løsning af flygtningespørgsmålet, der lige er kommet fra det tyske indenrigsministerium uden at blive modsagt af Merkel? (europæiske krigsskibe skal opbringe flygtningefartøjer og sende flygtningene tilbage til flygtningelejre ved den Nordafrikanske kyst). I Kina har man længe forberedt sig på, at verdenssystemet med USA i spidsen er dysfunktionelt, og at de nærmeste årtier vil være præget af kamp om markeder, profit og dominans - og at denne rivaliserings konsekvenser er uforudsigelig. Så hvorfor chokket over valget af Trump?

Fordi uforudsigeligheden og positionskampen har fået sit prægnante talerør i USA's kommende præsident. Få kender hans virkelige politik, politiske netværk, reelle hensigter og faktiske vilje til at bryde med alle de spilleregler, der har styret den forgangne verdensorden. Hidtil har de lærde kun talt om den mulige katastrofe og om barbarerne i Øst. Men nu kan talen blive praktisk politik.

Nu vil det måske blive sådan, at det ikke kun er de amerikanske lønmodtagere, der hver morgen skal stå op til vilkårlighed og uforudsigelighed. Nu skal de herskende klasser og deres

interessefortolkere også til at improvisere og finde alternativer, hvis præsidenten ikke kan kaldes til orden og låses fast i det forsumpede, politiske system i Washington, eller hvis hans "America First" kommer på tværs af de globale kapitalaktørers interesser.

På den anden side ved det amerikanske establishment også - eller burde vide det - at den vrede og det ønske om retfærdig forandring, som bar Bernie Sanders helt frem til målstregen i primærvalget og Trump ind i Det hvide Hus ikke lægger sig, selv om deres helt "Bernie" afstod fra at føre kampen videre mod det demokratiske partis establishment og den nye præsident angiveligt forråder dem og indgår kompromisser med de ledende kapitalfraktioner og deres politiske repræsentanter i Kongressen, han har tordnet imod.

At der er blevet vendt op og ned på det hele, og at vejen tilbage til den kendte politiske stabilitet og det kendte politiske landskab er spærret bagtil, vil vi allerede opleve, når kampene om fremtiden og den politiske linje blusser op i både det republikanske og demokratiske parti. Bernie Sanders og Donald Trump demonstrerede oprørets metode, men identificerede også dets politisk-sociale og økonomiske udspring. I USA som i Europa står spørgsmålet efterhånden knivskarpt: Hvem skal fremefter give oprøret form, indhold og retning - højrepopulismen eller venstrefløjten?